

”POIS nämä inhottavat luistimet” – Tunnetaidot lasten kuvakirjan multimodaalisten tekstien kautta

Kandidaatintutkielma

Aino-MariaHuttu

Suomen kieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos,

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Huttu Aino-Maria	
Työn nimi – Title ”POIS nämä inhottavat luistimet” – Tunnetaidot lasten kuvakirjan multimodaalisten tekstien kautta	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 22
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten tunnetaidot esiintyvät lasten kuvakirjallisuudessa, tarkastella niitä systeemis-funktionaalisen kielitieteen kautta ja niiden esiintymisen perusteella vastata tutkimuskysymykseen miten multimodaaliset tekstit tukevat lapsen tunnetaitoja nimenomaan kirjallisuuden avulla.</p> <p>Aineistona toimi suomalaisen lasten kuvakirjallisuuden klassikko kirjasarja, Aino-kirjat. Kirjasarjan on luonut Kristiina Louhi. Tiesin, että niissä esiintyy tunteita ja näin ollen myös tunnetaitoja. Kyseiset kirjat ovat ajattomia ja ovat pysyneet lasten suosiossa vuosikymmenestä toiseen. Rajasin aineiston neljään kirjaan, joissa selkeästi havaitsin tutkimuskysymykseni kannalta merkittäviä seikkoja. Kyseisistä kirjoista poimin yksittäisen sivun, josta analysoin tunnetaitoja ja niiden esiintymistä systeemis-funktionaalisen kielitieteen käsitteiden avulla, joista tärkeimmät ovat tilannekonteksti, roolit, ilmaisumuoto ja ala.</p> <p>Kuvakirjoista nousi selkeästi ja monipuolisesti esille tunnetaito-hierarkian mukaisia tapahtumia. Havaitsin myös, että kuvakirjojen avulla alle kouluikäistä lasta on hyvinkin helppo tukea näissä kehityksen osa-alueissa. Se kuitenkin vaatii vanhemmalta vuorovaikutuksellista ja avointa lukuhetkeä yhdessä lapsen kanssa. Usein kirjan päähenkilöt ovat samaistuttavia omissa rooleissaan, mikä auttaa lasta ja vanhempaa välillisesti liittämään kirjassa kielellisissä tilanteissa esiintyviä tunnetaitoja omaan elämään. Tämä tukee lasta kehityksen eri vaiheissa.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords <i>Tunnetaidot, multimodaalisuus, systeemis-funktionaalinen kielitiede, lapsen kehitys</i></p>	
<p>Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos, JYX-julkiasuarkisto</p>	
<p>Muita tietoja – Additional information</p>	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TAUSTATIETO	3
2.1 Lasten kuvakirjallisuus	3
2.2 Multimodaalinen teksti	4
2.3 Tunnetaidot	5
2.4 Systemis-funktionaalinen kielitiede	7
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	9
3.1 Kristiina Louhi ja Aino-kirjasarja	9
3.2 Aineiston analyysi	10
3.2.1 Turhautumisesta avunpyyntöön	10
3.2.2 Ylpeys ja tunteen jakaminen	12
3.2.3 Pelko ja rauhoittaminen	13
3.2.4 Katuminen	14
4 TULOKSET	17
4.1 Tunnetaitojen tukeminen	17
4.2 Luotettavuus ja eettisyys	18
5 POHDINTA	19
LÄHTEET	21

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan lasten kuvakirjan multimodaalisia tekstejä ja sitä, miten tunnetaidot esiintyvät niissä. Tunnetaidot tarkoittavat kykyä tunnistaa, tiedostaa, ymmärtää ja erotella omia sekä muiden tunteita (Opetushallitus, 2020). Tutkimuksessa yhdistyvät suomen kieli, kirjallisuus ja kasvatustiede eli kaikki opiskelemani tieteenalat. Lapsen kehityksen kannalta merkittävät taidot aina kielen omaksumisesta tunteiden ilmaisemiseen ovat ajankohtaisia. Niiden merkitystä on korostettu entisestään, koska tiedetään yhä enemmän esimerkiksi ihmisen psyykestä, joka on vahvasti yhteydessä näihin taitoihin. (Kujala, 2008.) Aikaisempi tutkimus varhaislapsuudesta kielen näkökulmasta on liittynyt lähes poikkeuksetta kielen omaksumiseen tai kehittymiseen, esimerkiksi Pauliina Lindgrenin pro gradu -tutkielma vuodelta 2014: *“Normaali, hidas, poikkeava vai erityinen? - Lapsi kielen kehityksen matkassa”*. Myös yliopistossa opiskeluaikana kielen kehitykseen liittyvää aihetta on käsitelty moneen kertaan perus- ja aineopinnoissa. Näistä opinnoista huolimatta tuntui, että minulla on tyhjä tieteellinen aukko asiassa, joka on yhteiskunnallisestikin merkittävä ja ajankohtainen.

Haluan tuoda tieteellisesti ja tutkitusti esille sen, miksi ja minkä takia kuvakirjallisuutta kannattaa lukea lapsena ja lapselle. Viime vuosina samankaltaista tutkimusta on tehty ainakin kirjallisuuden ja kasvatustieteiden puolella. Nelli Riiheläisen pro gradu -tutkielmassa vuodelta 2018 on tarkastellut *isähahmoja lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla*, ja Emilia Heimonen on tutkinut vuonna 2011 *kuvakirjanlukuhetkeä ja kuvakirjan merkitystä lapselle*. Lasten kuvakirjallisuudella kuvataan aikaa, normeja ja otetaan kantaa ympäröivän maailman epäkohtiin (Vuorela, U., 2013: 286-287). Ja juuri sen takia on tärkeä tuoda esille myös näissä ajattomissa kirjoissa esiintyviä taitoja. Niiden tekstikokonaisuuksien eli kuvien ja kirjoitetun tekstin takana on selkeästi suurempi merkitys liittyen lapsen kasvamiseen, mielikuvituksen käyttöön ja pelkoihin (Sarmavuori, 2011: 199-202).

Valitsin tutkimusaineistoksi itselle tärkeän kirjasarjan, koska tutkimuksen tekeminen pitää olla mielekästä ja puoleensa vetävää (Mäntylä, Toomar & Reukauf, 2013: 11). Kirjat, joita tutkin on Kristiina Louhen kirjoittamasta ja kuvittamasta Aino-kirjasarjasta. Niitä on luettu minulle lapsena, ja muistan tarkasti, millaisia keskusteluja olemme käyneet vanhempien kanssa kirjan avustuksella liittyen tunteisiin, identiteettiin ja normeihin. Sen lisäksi kyseiset kirjat ovat edelleen suosittuja lasten keskuudessa ja niiden aiheet ovat ajattomia, joten on tärkeää tutkia kyseisten kirjojen tekstien sisältöä. Tämän sisällön tutkimiseen sopii systeemis-funktionaalinen

kielitiede (SF-teoria), joka tutkii kieltä sosiaalisena ilmiönä ja sitä, millaisia vaikutuksia eri konteksteilla on kielellisiin ilmaisiin tai sanavalintoihin (Shore, 2012: 131-133).

Haluan myös tutkielmani kautta auttaa vanhempia konkreettisesti käsittämään kirjojen sisällöllisen merkityksen, eikä pelkästään sitä, että tietty aika lukemista riittäisi yksin (Vuorela K., 2018). Kirjat tukevat kasvatuksellisesta näkökulmasta vanhempien ja lasten välistä vuoro-vaikutusta (Heikkilä-Halttunen, 2015: 37). Se voisikin olla yksi jatkotutkimusaihe, mutta nyt keskitytään kuitenkin pelkästään lukukontekstista irrallaan oleviin multimodaalisiin teksteihin. Tarkastellaan aineiston avulla tutkimuskysymystä, joka on: *Miten Aino-kirjoissa multimodaalisten tekstien kautta tuetaan lapsen tunnetaitoja?*

2 TAUSTATIETO

2.1 Lasten kuvakirjallisuus

Lastenkirjallisuus on nimensä mukaan lapsille suunnattua tai lasten suosioon päässyttä kirjallisuutta (Arvonen 2002: 47). Voidaan siis päätellä, että lasten kuvakirjallisuus on lapsille suunnattua kirjallisuutta, jonka pääosassa ovat kuvat. Se auttaa lasta kohtaamaan ympäröivää maailmaa käyttäen apuna tarinoita ja henkilöhahmoja. Kirjallisuus ohjaa lasta hallitsemaan omia tunteita ja ymmärtämään ikätovereita ja aikuisia. Sen tukemana lapsen on helppo oppia käyttämään omaa mielikuvitustaan. Lastenkirjallisuuden yläikä sijoittuu 10. vuoteen, mikä tarkoittaa ihmisen kehitysvaiheessa nuoruuden alkamista (Sarmavuori, 2011: 193). Voidaan siis myös ajatella, että kirjallisuus opettaa ja ohjaa lasta esimerkiksi koulunkäynnissä ja kielellisessä kehityksessä. Nimittäin lukeminen tai kirjojen kuunteleminen parantaa keskittymiskykyä, vuorovaikutustaitoja ja sääntöjen noudattamista. Vanhemman rooli on sopia lukuhetkeen säännöt, miten lukemista rytmitetään (Heikkilä-Halttunen, 2015: 37, 39). Esimerkiksi ennen lukemista yhdessä tutkitaan aukeaman kuvat ja keskustellaan niistä, sen jälkeen lapsi pystyy keskittymään tarinaan ja tekemään jonkinlaisia johtopäätöksiä tai yllättyä kerronnan suunnasta. Lastenkirjallisuus pitää sisällään muun muassa sadut, kuvakirjat sekä tieto- ja fantasiakirjallisuuden.

Tarkastellaan tarkemmin kuvakirjan piirteitä ja historiaa. Kuvakirja lukeutuu kaunokirjallisuuteen, joka kertoo tarinan kuvien ja tekstien avulla. Kokonaisuus on kerronnan kannalta merkittävä. (Sarmavuori, 2011: 195). Ensimmäinen kuvakirja on julkaistu vuonna 1845 saksalaisen lääkärin Heinrich Hoffmanin toimesta. Se oli nimeltään *Jörö-Jukka*, joka on runomuo- toinen kertomus lapsista, jotka olivat vallattomia, eivät syöneet soppaa ja imivät peukaloa. Tottelematon lapsi kokee kyseisessä kuvakirjassa rangaistuksen. (Sarmavuori, 2011: 193.) Jo ensimmäisessä julkaistussa kuvakirjassa on lapselle tärkeä normeihin liittyvä viesti. Jos et tottele ja noudata sääntöjä, siitä rangaistaan tavalla tai toisella. Onneksi kirjallisuus myös muuttuu ajan kuluessa, koska lapsi peilaa kuvakirjojen kautta omaa elämäänsä kuulemiinsa tarinoihin. Samaistuessaan kirjan tarinaan lapsi myötäelää ne tunnetasolla. Sen takia kuvakirjallisuus tai lastenkirjallisuus kokonaisuudessaan on käyttötavaraa. Ne täyttävät tiettyä tarvetta lapsen elämässä ja niihin samoihin kirjoihin tai yhteen ja samaan kirjaan saatetaan palata monta kertaa päivässä (Heikkilä-Halttunen, 2015: 39).

Lastenkirjallisuuden merkitystä yhteiskunnassa ei siis voi vähätellä. Moni muistaa lapsuudessa luettujen kirjojen tarinat ja lentävät lausahdukset vielä aikuisenakin. Ne kirjat voivat esimerkiksi innoittaa tutkielman tekemisessä. Ja mikä hienointa, niiden positiivisten

kokemusten myötä halutaan ne samat tarinat ja kirjat siirtää vanhempana omille lapsille. Vanhemman rooli kirjallisuuden siirtämisessä eteenpäin on merkityksellinen. Yhteinen lukuhetki tuo lapselle turvallisuuden tunnetta ja oman arvon ymmärtämistä (Koppinen, Lyytinen & Rasku-Puttonen, 1989: 103). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään, että: ”Hyvällä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella voidaan edistää lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018: 23). Nämä kaikki ovat yhteydessä lapsen identiteetin rakentumiseen ja sitä kautta tunnetaitoihin. Hyvä hoito tarkoittaa hellyyttä, huolenpitoa ja tarpeisiin vastaamista. Kasvatus rajojen ja sääntöjen asettamista. Opetus pitää sisällään merkitysten selittämistä. Yhteiset lukemiskerrat voidaan nähdä mallina mainitun suunnitelman osa-alueissa. Niiden toistussa lapsi ajattelee tiedostamatta kirjallisuuden olevan arvokas asia, kokee sen mielekkääksi ja yhä uudelleen omatoimisesti hakeutuu kirjojen pariin. Vanhemman on tärkeä ymmärtää, että lasten kuvakirjallisuuden ei tule olla täynnä pitkää tekstiä. Ne on tarkoitettu ääneen luettavaksi ja visuaalisen kerronnan mahdollistajaksi. (Heikkilä-Halttunen, 2015: 40).

Lastenkirjallisuutta on alettu tutkia Suomessa vasta 1950-luvulta lähtien eli kyseessä on tuore tutkimusalue. Tutkimuksen tekemisen alkuaikoina ja myös sen jälkeen lastenkirjallisuuden tutkimus on keskittynyt pääosin pelkästään klassikoihin (Havaste, 2003: 146-147.) Tämä näkyy myös tässä kandidaatintutkielmassa, jossa aineistona on yksi tunnetuin lasten kuvakirjasarja Suomessa. Fantasiakirjallisuus, sukupuoleen tai muuten ihmisyyteen liittyvä tutkimus myös kirjallisuudessa on nostanut päätään. Esimerkiksi Oulun yliopistossa vuonna 2016 tehty kandidaatintutkielma: Rantahäli, Sanna, *Lapsi eroperheessä kuvakirjojen sivuilla*. 1980-luvulle asti tutkimus lastenkirjallisuudesta Suomessa tapahtui pääosin suurten yliopistojen kirjallisuuden laitoksissa, nykyään se on levittäytynyt ympäri maan (Havaste, 2003: 146). Tähän liittyy myös se, että kirjallisuus liittyy usein yhteen esimerkiksi kuvataiteen. Minkä seurauksena se ei ole selvästi tiettyä tieteenalaa. (Sarmavuori, 2011: 194.) Kansainvälisesti tutkimusta on tehty pääosin kuvakirjallisuuden merkityksestä ja kertomuksen näkökulmasta kuten *The analysis of visual storytelling on children's books* (Aylin, Karaman, 2012) ja *The power of pictures: The role of picturebooks in the development of young learners*, (Elaine, Weeks, 2013).

2.2 Multimodaalinen teksti

Multimodaalisuus-käsite tarkoittaa sitä, että viesti koostuu monesta eri merkkijärjestelmästä eli moodista (Kress & van Leeuwen, 2001: 20). Moodeja on viestintätilanteessa esimerkiksi kieli,

ääni, ilmeet ja eleet. Elokuvassa niitä ovat muun muassa äänielementit, musiikki ja tekstitykset. Näin ollen kuvakirjassa multimodaalisuus tarkoittaa kirjoitetun tekstin, kuvitetun kuvan ja jopa tuoksun kokonaisuutta. (Tieteen termipankki, 2020.) Tuoksu liitetään painettuun kirjaan hyvin voimakkaasti lukukokemuksen kautta. Sen merkitystä on vähätelty, koska tuoksuja ei pidetä rationaalisena ajatuksena (Mattila, 2020). Se kuitenkin herättää tunteita, mikä on tärkein kirjan ominaisuus ja lukemisen seuraus. Voidaan ajatella, että kuvan ja tekstin yhteys ja asettelu on suuressa roolissa, joten myös kertomus on vaikuttavampi verrattuna pelkkään tekstiin. Multimodaalisuutta esiintyy kaikkialla ja se on ilmiönä yhtä vanha kuin vuorovaikutus, vaikkakin sitä on tutkittu ahkerasti vasta muutamia vuosikymmeniä (Stöckl 2004: 1). Ei voida myöskään ajatella, että multimodaalinen teksti olisi vain termi, teoria tai lähestymistapa vaan se kattaa oikeastaan kokonaisen tutkimuskentän (Baldry & Thibault 2006: 15). Sen avulla eri tieteenalat lähestyvät aihettaan ja muokkaavat sitä siihen sopivaksi. Multimodaalisuus on eri asia kirjallisuudessa kuin vaikkapa psykologiassa, jossa tutkitaan, miten ihminen havaitsee näitä moodeja, joista koko käsite koostuu.

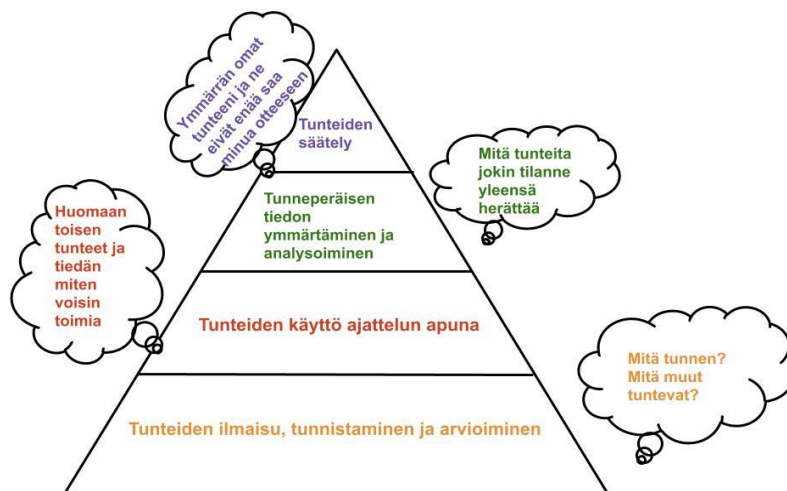
Lapselle avautuu suuremmat ovet elämään ja tarinan lumoihin, kun hän pystyy aistimaan ne useammalla aistilla (Tuomainen & Vierikko, 2000: 49). Multimodaalisuudesta on tällöin hyötyä. Kuvittaja Markus Majaluoma kertoo omasta lapsuudestaan teoksessa *Tutkiva katse kuvakirjaan* (BTJ Kirjastopalvelu Oy, 2001). Hän jäi orvoksi viisivuotiaana, ainoa pelastus pimetyteen oli 10 vuotta vanhemman veljen piirtämät iltasadut. Tarinoita hän ei muista, mutta piirrookset kyllä. Sen seurauksena hän itse on päätenyt vastaamaan lapsen, nuoren ja aikuisen tarpeisiin eli tuottamaan multimodaalista tekstiä. Multimodaalisuudella on siis valtava merkitys. Kirjallisuudessa näistä teksteistä on paljon apua vaikkapa lapsen kommunikaation tukemiseen (Tuomainen & Vierikko, 2000: 8). Tässä tutkielmassa otetaan huomioon kirjailija Kristiina Louhen tuoma ajatus siitä, että myös vanhempien tunteita on hyvä tuoda esille multimodaalisesti lastenkirjallisuudessa (Kauppinen, 2006). Kun niitä havainnollistetaan, lapsi oppii niiden kautta ymmärtämään toisten ihmisten tunteita ja käsittelemään niitä, eli ne ovat suoraan yhteydessä tunnetaitoihin.

2.3 Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan sitä, miten ihminen toimii tunteiden kanssa. Ne pitävät sisällään kyvyn tunnistaa, nimetä ja säädellä omia tunteita. Sen lisäksi siihen kuuluu ymmärrys muiden ihmisten tunteista sekä niiden havaitseminen vuorovaikutustilanteissa. (Saarinen & Kokkonen, 2012: 12.) Syy-seuraussuhteiden tiedostaminen tunteiden kokemisen aikana on osa

tunnetaitoja. (Suomen mielenterveys ry.) Ne ovat osa tasapainoisen mielenterveyden ja itsetuntemuksen rakentumisessa (Duodecim). Tämä taito on tiedostettu yhteiskunnallisesti merkittäväksi vasta muutamia kymmeniä vuosia sitten, jonka seurauksena tutkimuskenttä on vielä täynnä tutkittavaa. Lähtökohtaisesti taitoja on tutkittu pääasiassa opetusallalla, koska tunnetaidot on kirjattu opetussuunnitelmaan sekä opettajien kokemat tunteet ja niiden käsittely ovat vahvasti näkyvissä opetustilanteissa (Kirvesoja, 2013: 19-22).

Tunnetaitoihin viitataan hyvin erilaisilla käsitteillä. Yksi vakiintuneista käsitteistä on tunneäly englanniksi emotional intelligence (Mayer, Salovey & Caruso 2008; Goleman 1997). Tunneäly määritellään taidoksi, jossa prosessoidaan omiin ja toisten tunteisiin liittyvää tietoa. Se määritteellään myös kyvyksi käyttää tunteista saatua tietoa ajattelun ja käyttäytymisen mallina. Tunneäly-käsite määrittelee tunnetaidot yhdeksi älyn osa-alueeksi, joka on erillään yksilön persoonallisuuden piirteistä. (Mayer, Salovey & Caruso 2008: 503–507.) Mainitut tutkijat ovat kehittäneet tunneällyn mallin, jossa eri tasojen kuvaamat taidot muodostavat yhdessä kaiken kattavan tunneällyn eli tunnetaidot. Tätä samaa hierarkiaa on käytetty tutkimuksissa aikaisemminkin esimerkiksi Salon Anni vuonna 2017 omassa kandidaatintutkielmassa: ”*Lapsen tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*” (Oulun yliopisto). Tunneällyn osa-alueita hierarkiassa järjestyksessä ovat 1. tunteiden tunnistaminen itsessä ja ympäristössä, 2. tunteiden käyttö ajattelun apuna, 3. tunnepitoisen tiedon analysoiminen ja ymmärtäminen (esim. tapahtuman ja tunteen välinen syy-seuraus-suhde) sekä 4. tunteiden säätely. Kuviossa A nähdään tunnetaidot ja esimerkit, miten ne heijastuvat yksilön ajatteluun.

Kuvio A. Tunnetaidot (Mayer, Salovey & Caruso 2008).

Tunnetaidot lapsella kehittyvät vuorovaikutuksessa jo varhaisessa kehityksen vaiheessa. Vanhemmat, heidän tunteensa, kiintymyssuhde, lapsen temperamentti ja tarpeet vaikuttavat vahvasti tunnetaitojen opetteluun. Tunnekouluttaja ja terapiaohjaaja Anne-Mari Jääskinen korostaa, että lapselle tunnetaitojen opettelussa kaikista tärkeintä on näyttää esimerkkiä, eikä antaa pelkkiä ohjeita (Jalo, 2020). Myös lapsi saa näyttää pettymystä ja turhautumista, eikä sitä tule koskaan tukahduttaa kieltämällä. Kasvatustilanteessa kuten yleensäkin ihminen pyrkii aina toiminnassaan, myös tunteissaan, kohti tasapainoa ja jonkinlaisen mielihyvän kokemista. Tunteiden säätelyllä pyritään lievittämään tunteiden kuormittavuutta, säätämään käyttäytymistä ja pitämään tunne-elämä mahdollisimman moninaisena (Kokkonen, 2010: 19-22).

2.4 Systemis-funktionaalinen kielitiede

Tutkielman teoreettinen viitekehys nojaa systemis-funktionaaliseen kielitieteeseen, jonka mukaan kieli kuvaa maailman kokemista, luo ja ylläpitää vuorovaikutusta ja rakentaa yhtenäisiä tekstejä ja diskursseja. Kieli määritellään yhdeksi semioottisista systeemeistä, joilla rakennetaan merkityksiä. Kyseinen teoria vaatii myös kokonaisen tekstin tutkimuskohteeksi, eikä kontekstistaan täysin irrotettua yksittäistä ilmaisua. Tämä sopii tutkielmaan erinomaisesti, koska tarkastelen tekstikokonaisuuksia pelkän sanan tai lauseen muodon esiintymisen sijaan.

Systemis-funktionaalisen kielitieteen teoria koostuu kolmesta peruselementistä, joita ovat konteksti, teksti ja kielen systeemi. Kielen keskeisin tehtävä on merkitysten rakentaminen, jota teoria pyrkii erityisesti kuvaamaan. (Luukka, 2002: 90). Puolalaisyntyinen kielitieteilijä ja antropologi Bronislaw Malinowski (1884-1942) kehitti ajatuksen, joka on ollut systemis-funktionaalisen kielitieteen kehityksen kannalta merkittävä. Hänen mielestään kielenkäytön perusyksikkö on teksti, ei yksittäinen lause tai sana. (Luukka, 2002: 94.) Tästä syystä analysoin aineistoa kokonaisuutena, koska kieli on yhteiskunnallinen ilmiö, joka ei rajoitu vain yhteen tiettyyn aikaan tai paikkaan, vaan sitä tulkitaan aina suhteessa tilanteeseen, kielenkäyttäjiin ja tapahtumiin. SF-kieliteorian mukaan kieli ja sosiaalinen todellisuus ovat välittömässä yhteydessä toisiinsa (Niva, 2017: 17-18). Kieli on sosiaalinen toiminta, sillä se opitaan ja sitä käytetään muiden ihmisten kanssa. Kieltä tuleekin tarkastella tekoina, jotka merkityksellistyvät valintoina puheessa ja teksteissä. Käyttäessään kieltä ihminen valitsee sopivan ilmaisun eri vaihtoehtoista eli merkityspotentiaaleista. Merkityspotentiaalissa tutkitaan tarkemmin käytetyn ilmaisun lisäksi myös sitä ilmausta, jota ei valittu käytettäväksi. Esimerkiksi vanhempaa henkilöä puhuteltaessa valitaan usein te-pronominin sinä-pronominin sijaan.

Näitä merkityspotentiaaleja ohjaa kielenkäytön tilanne eli tilannekonteksti. Tilannekonteksti on sellainen, jonka yhteisön jäsenet tunnistavat sosiaalisen toiminnan muodoksi ja johon osallistuvat. Se myös mahdollistaa tietyt kielelliset valinnat. (Luukka 2002: 99.) Lastenkirjoissa multimodaalisissa teksteissä esiintyy tilannekontekstina esimerkiksi ulkoilua, nukkumaanmeno ja matka kauppaan. Näissä tilanteissa kielelliset valinnat ovat erilaisia ja kielen käyttäjä ei niitä konkreettisesti tiedosta kieltä käyttäessään. SF-teorian avulla tilannekontekstia kuvataan kolmella abstraktilla käsitteellä, jotka ovat ala (*field*), osallistujarooli (*tenor*) ja kielen ilmene-mismuoto (*mode*). (Shore, 2012b: 135.) Alalla tarkoitetaan tiettyä sosiaalista toimintamuotoa, jonka osana teksti on esimerkiksi tiedotus. Osallistujaroolit ovat niitä sosiaalisia rooleja, jotka ovat tilanteen kannalta merkityksellisiä esimerkiksi lapsi ja vanhempi. Tähän käsitteeseen liittyy myös roolien suhde eli muuttuja. Ilmenemismuodolla tarkoitetaan sitä, miten kieli toimii kielen käyttö tilanteessa. Tämän käsitteen avulla voidaan tutkia myös syvemmin sitä mihin kielellä pyritään esimerkiksi argumentointi, selitys, kuvailu. (Shore, 2012b: 133-135.)

Systeemis-funktionaalisen kieliteorian mukaan kieltä analysoidaan eri tasoissa eli systeemeissä. Nämä lingvistiset tasot ovat fonologia eli kirjoitussysteemi, kielioppi & leksikko sekä semantiikka. Semantiikan ja fonologian avulla jäsentynyt leksikkokielioppi sidotaan tiettyyn ulkoiseen kielitilanteeseen tai konkreettiseen kieliaineeseen. (Shore, 2012a: 161-163.) Aluksi semantiikasta on käytetty käsitettä konteksti, mutta se on ollut harhaanjohtava. Tämän seurauksena kielen analyysi on kytköksissä sosiaalisiin tilanteisiin eikä kognitiivisiin prosesseihin. Kieliopin yksiköillä eli lausekkeilla, lauseilla, sanoilla ja morfeemeilla on muodollinen ja kontekstuaalinen merkitys. Muodollinen merkitys esimerkiksi sanavalinnassa riippuu siitä, miten sanat nivoutuvat yhteen. Ääntäminen ja intonaatio ovat muodollista merkitystä, niiden avulla valitaan kysymyslauseeseen kysymyssana. Kontekstuaalinen merkitys taas viittaa siihen millainen suhde kielen yksiköillä ja tekstin ulkopuolisella kielenkäyttötilanteella on. Siispä muodollinen merkitys on ensisijainen, koska kontekstuaalinen merkitys on siitä riippuvainen. Kielenkäyttö uudistaa näitä merkityksiä jatkuvasti. (Shore, 2012b: 133-135.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Kristiina Louhi ja Aino-kirjasarja

Valitsin tutkimusaineistoksi suomalaisen kirjailija Kristiina Louhen (s.1950) kirjoittaman ja kuvittaman Aino-kirjasarjan. Sarjaa on alettu julkaista vuonna 1984 ja se on käännetty yli kymmenelle eri kielelle. Aino-kirjat ovat edelleen yksi suosituimmista lastenkirjasarjoista, jopa harvinaisuus, nimittäin uusia painoksia ei enää tehdä ja jo julkaistut painokset myydään nopeasti esimerkiksi kirpputoreilla. (Tammi.) Kirjat seuraavat pienen Aino-nimisen tytön elämää ja kasvamista. Keskeisimmät aiheet ovat päähenkilön huolet ja ongelmat, sen takia ne ovat samaisuttavia. Louhi on saanut innostuksen kyseisiin kirjoihin samaan aikaan kuin hänen omat lapsensa kasvoivat ja kehittyivät. (Kauppinen, 2006).

Kirjasarja on myös minulle henkilökohtaisesti tärkeä muisto lapsuudestani ja tiedän, että sen multimodaaliset tekstit herättävät varmasti keskustelua ja ajatuksia lukijassa. Siispä tämän tutkielman tarkoituksena on nostaa esille esimerkkien avulla piirteitä, joita esiintyy kuvakirjallisuudessa. En aio analysoida kirjoja perusteellisesti vaan olen valinnut 12-osaisesta sarjasta kirjat, jotka ovat tutkimuskysymyksen ja -aiheen kannalta merkittäviä. Kyseinen rajattu aineisto perustellaan taustateorian pohjalta. Niissä esiintyy SF-teorian mukaista tilannekontekstia, merkityspotentiaaleja sekä kielisysteemiin liittyviä seikkoja kuten semantiikkaa.

Teorian lisäksi perustelen aineistovalintaa sillä, että kirjat ovat klassikoita eli ne vaikuttavat edelleen kirjallisuuden piirissä ajattomilla aiheillaan. Eräs valitsemistani kirjoista on kirjailijan mielestä merkittävä teos kirjasarjalle. Silloin hänen oman tekemisensä lähtökohdat muuttuivat. Kirjasarjan suosion seurauksena Louhi halusi ottaa kantaa äidin/vanhemman rooliin liittyvään ihanteeseen, joka ei sisältänyt surua ja neuvottomuutta. Hänelle tuli tarve tuoda vanhemmille samaistuttavaa pintaa siihen, että itselleen asettamat odotukset eivät aina toteudu ja se on myös kasvattajana täysin normaalia. (Kauppinen, 2006.) Lapselle on tärkeä oppia pohtimaan myös muiden lähellä olevien tunteita ja tunnereaktioita. Lapsuuteen liittyy kasvaminen ja muutoksien käsitteleminen, jotka sisältävät tunteita ja näin ollen niistä löytyy myös tunnetaitoja. Alla olevassa listauksessa teos on yhdistetty siihen liittyvään perusteluun. Teokset, joista nostan esimerkkejä analyysiä varten ovat:

Kirjan nimi ja julkaisuvuosi	Perustelu
<i>Ainon kanssa (1984)</i>	Klassikko ja kirjasarjan ensimmäinen teos
<i>Aino ja pakkasen poika (1985)</i>	Käsittelee muutosta perheessä
<i>Ainon äiti on vihainen (1986)</i>	Kirjailijan mielestä merkittävä teos sarjassa
<i>Aino ja tuhmat luistimet (1987)</i>	Lapsen kasvu ja kehitys

Taulukko 1: Aineiston perustelu.

Olen valinnut kirjoista yhden sivun, joka on mielestäni narratologian eli kertomuksen kannalta merkittävimmissä kohdassa eli niin sanotusti draamankaaren huipulla. Näiden sivujen jälkeen kertomus etenee loppuun tai saa täysin uuden suunnan. Jokaisessa valitsemassani sivussa esiintyy tunnetaitoja multimodaalisesti. Niitä on helppo lähteä analysoimaan SF-teorian avulla. Valitessani aineistoa, tarkastelin sen merkitystä tulosten näkökulmasta. Pohdin, miten tutkimuksen aineisto ja tulokset tukevat ennakkokäsityksiäni aiheesta ja siitä, mikä on jo johdannossa esitelty tutkielman tavoite. Nämä kaikki neljä kuvaa, jotka analyysissä esittelen, tuovat monipuolisesti esille tunnetaitojen rakentumisen, edistymisen sekä niihin liittyvät kielelliset ilmaukset.

3.2 Aineiston analyysi

3.2.1 Turhautumisesta avunpyyntöön

Kuva 1 on teoksesta *Aino ja tuhmat luistimet* (1987). Tässä toteutuu tunnetaitojen hierarkkinen järjestys. Kirjan päähenkilö, Aino, tuntee pettymyksen ja vihan tunnetta ja myös tiedostaa ne. Hän käyttää tunnettaan ajattelun tukena ja osaa analysoida sitä. Lopuksi hän ymmärtää omat tunteensa ja pääsee niistä hieman yli, koska on valmis pyytämään apua.

Kuva 1: *Aino ja tuhmat luistimet*, Kristiina Louhi, 1987, 5.painos. Tammi.

Yllä olevaa kuvaa tarkastellessa huomio kiinnittyy kirjan päähenkilön Ainoon kasvoihin, ilmeeseen, joka on pettynyt, turhautunut ja surullinen. Ihmiselle on luontaista tunnistaa tunteita juuri vuorovaikutustilanteissa. Tunnetta tukee myös Ainoon kädet, jotka repivät tuohtuneena luistimen nauhoja auki. Se kertoo, että tunne on tunnistettu ja sitä toteutetaan. Pikkuveljen kosketus kasvoihin ei näytä häiritsevän Ainoa, joten hän on pikkuveljelleen välinpitämätön. SF-teorian mukaisesti tässä tilannekontekstissa on selkeät roolit pikkuveljellä ja Ainolla. Tilannekontekstin alana toimii ulkoilu, tarkemmin luistelu. Myös kieli ja erityisesti tekstit ovat tilannekontekstiin sidonnaisia. Se näkyy esimerkiksi sanavalinnoissa ”*luistimet*” ja ”*jalkaani*”.

Kuvan yhteydessä olevassa kirjoitetussa tekstissä Aino huutaa: ”*POIS nämä inhottavat luistimet*”. Kontekstuaalinen merkitys painotetussa sanavalinnassa on tärkeä osa tunteiden ilmaisemista vuorovaikutustilanteissa. Myös adjektiiviksi valittu ”inhottavat” sisältää kontekstuaalisen merkityksen, mutta se kuvaa sen lisäksi Ainoon tunnetta, jonka sanoittaminen tukee kokemusta. Tunteen sanottaminen merkitsee ajattelun ja tunteen analysoimista. Kielen ilmenemismuodolla pyritään kuvailemaan tai argumentoimaan, niin tekee myös Aino, joka jatkaa, että ei tahdo enää ikinä kyseisiä luistimia jalkaan. Hän pyrkii vakuuttamaan toisen tilanteessa etäisempänä olevan roolin eli äidin. Konkreettisesti tunnetaitojen huippu saavutetaan tekstin lopussa, jossa tapahtuu avunpyytäminen: ”*ÄITI – tule heti auttamaan!*” Tämä viimeinen huudahdus kertoo, että Ainoon tunteet ovat laantuneet ja hän on jo valmis pyytämään apua.

3.2.2 Ylpeys ja tunteen jakaminen

Kuva 2 on teoksesta *Aino ja pakkasen poika* (1985). Myös tässä toteutuu tunnetaitojen hierarkia, oikeastaan vielä konkreettisemmin kuin kuvassa 1. Aino tunnistaa oman tunteensa ilon ja innostuksen, osaa siirtää sen pikkuveljelleen ja osaa tunnistaa sen hänestä. Hän myös reagoi ja haluaa jakaa tunnekokemuksen muiden kanssa. Se korostaa tunnetaitojen ymmärrystä ja hallitsemista.

Kuva 2: *Aino ja pakkasen poika*, Kristiina Louhi, 1985, 5.painos. Tammi.

Kielenkäytön tilannekonteksti on selkeä. Isosisko-Aino leikkii pikkuveljensä kanssa. Tilanne on varmasti hyvin monelle lapselle tuttu, samaistuttava ja siihen liittyy valtavasti tietynlaisia tunteita kuten hellyyttä, onnea, mustasukkaisuutta ja iloa. Pientä, lattialla viltin päällä köllöttelevää vauvaa ihaillaan, sen kanssa lauleskellaan ja leikitään. Sanavalinnat ja roolit ovat tällaisessa kielenkäytössä alassa monesti tiedostamattomia. Osallistujaroolit ovat siis Aino ja pikkuveli, heidän suhteensa eli muuttuja on sisaruussuhde. Se luo kielenkäyttöön ja alaan tietynlaisia piirteitä. Teksti alkaa Maija Konttisen sanoittamalla kansansävelmällä ”*Riti riti ralla*”. Aino laulaa kyseistä laulua pikkuveljelleen ja sen vuorovaikutuksen seurauksena vauva alkaa hymyilemään. Kielen käyttö ja siihen liittyvät reaktiot ovat aina yhteydessä sosiaaliseen ympäristöön. Kyseinen kansansävelmä kertoo talvesta ja pakkasesta. Se on yhteydessä kirjan päähenkilön veljen syntymäajankohtaan: ”*pakkasen poika*”. Tämä merkityspotentialilla luodaan yhteyttä lauluun ja viihdyttämisen kohteena olevaan vauvaan. Merkityspotentialin muodollinen merkitys liittyy myös sanan alkutavuihin. Sanavalinnoissa muodollinen merkitys korostuu jälleen.

”Nyytti nauraa” lauseessa sanojen alkusointu ohjailee kielellisiä valintoja. Kielen ilmenemis-
muotona toimii kuvailu.

Isosisko siirtää ilon tunteensa veljeen ja on tästä aikaansaannoksesta ylpeä, kuvassa tytön kasvoilla on innostunut ilme, mikä kertoo, että jotain odottamatonta tai uutta on tapahtunut. Tekstissä näkyvä kielen systeemi osoittaa tilanteen olevan merkityksellinen. Se näkyy lauseessa: “Aino laulaa ja yhtäkkiä Pakkasen Pojan kasvoille leviää iloinen hymy” ja erityisesti sanassa “yhtäkkiä”. Tunnetaitoihin olennaisesti liittyy se, että tunteen ymmärrettyä reaktiona on usein tunteen jakaminen toisen ihmisen kanssa tai ainakin tiedostaminen sen näkymisestä muille. Turvallinen aikuinen eli oma vanhempi on tunteiden kokemisessa erinomainen tuki. Myös positiiviset tunteet negatiivisten tunteiden tavoin tarvitsevat jakamista ja perusteellista kokemista. Aino ymmärtää sen ja siksi hän huutaa äidin luokseen. Jälleen tilannekontekstissa äidin osallistujarooli on etäinen.

3.2.3 Pelko ja rauhoittaminen

Kuva 3 on teoksesta *Ainon kanssa* (1984). Tässä tilannekontekstissa eli kauppaan menemisessä keskiössä ei ole koko tunnetaitojen läpikäyminen ja selkeä siirtyminen tunteesta sen tiedostamiseen, reaktioon ja tunteen muuttumiseen. Vaan keskiössä on Ainin jo hallitsemat tai kokemat taidot, niiden merkitysten ymmärtäminen ja opettaminen toiselle. Mikä oikeastaan sijoittuu tunnetaito-hierarkian ylimmän tason yläpuolelle eli oman osaamisen siirtämistä toiselle.

Kuva 3: *Ainon kanssa*, Kristiina Louhi, 1984, 4.painos. Tammi.

Kolmannessa kuvassa pääosaan nousee Ainin rauhoitteleva juttelu pehmolelulle, joka on tässä tilannekontekstissa lähin osallistujarooli: “Älä pelkää Nalle, koira on kiltti”. Tämän toteavan

virkkeen rakenne on ymmärrettävä ja suora. Teema on selkeä eli ei tarvitse pelätä ja reema seuraa lisätiedolla miksi ei kannata pelätä. Vastaantuleva koira on iso ja innokas, mikä saattaa herättää varautuneen ajatuksen ja jopa pelon tunteen. Se on lapselle hyvin luonnollista ympäristöä tutkaillessa ja uusia asioita kokiessa. Tämä Ainon jutustelu sisältää kontekstuaalista merkitystä eli kielen systeemien ja tekstin ulkopuolisen tilanteen suhteen esimerkiksi äänenpaino rauhoittelun keinona. Tilanteessa on myös interpersoonainen eli maailmaan osallistuva meta-funktio, nimittäin tekstissä esiintyvät *nalle-*, *koira-* ja *se-*substantiivit luovat läheisyyttä toistensa välille.

Ainon luoma kielen käyttötilanne pehmolelulle voi johtua myös siitä, että hän samalla rauhoittelee itseään jännittävässä tilanteessa eli tunnistaa tunteensa ja osaa analysoida sen esiintymistä. “*Se tahtoo vähän haistella sinua*” kertoo sen, että jos joku vaikuttaakin aluksi hieman liian innokkaalta, on hyvä ajatella, ettei se varmastikaan halua aiheuttaa mitään pahaa. Kyseinen lause voi olla myös peilaamista Ainon ja äidin aikaisempiin keskusteluihin kauppareissuilla. Eli hän jo tiedostaa miten pelottavista tilanteista voi selviytyä. Pelon tunne tunnistettiin, ajattelu tuki toimimista, tunteiden avulla saatu tieto analysoitiin ja sitä osattiin omatoimisesti säädellä. Tunnetaitojen oikeanlainen käyttö mahdollistaa myös niiden opettamista toiselle, jota kuvakirjan päähenkilö tässä toteuttaa nallelle.

Kyseisellä kauppamatkalla eli tilannekontekstissa on myös toinen osallistujarooli nallen lisäksi. Äiti on turvallinen aikuinen, joka havainnoi tilannetta sopivan etäisyyden päässä läsnäolollaan. Läheinen suhde äitiin ja omaan pehmoleluun luovat positiivisen ilmapiirin kielen käytölle sekä tunnetaitojen käyttämiselle. Kielen ilmenemismuoto on pääosin rauhoittava, kuvai-leva mutta toisaalta myös argumentoiva, koska Aino perustelee, miksei koiraa tarvitse pelätä.

3.2.4 Katuminen

Kuva 4 on teoksesta *Ainon äiti on vihainen* (1986). Tässä multimodaalisessa tekstissä tarkastellaan vanhemman tunnetaitoja, jotka ovat vuorovaikutuksen välityksellä yhteydessä lapsen vielä kehittyviin tunnetaitoihin.

Kuva 4: Ainin äiti on vihainen, Kristiina Louhi, 1986, 4.painos. Tammi.

Tilannekontekstina ja kielen käytön sosiaalisena tapahtumana on nukkumaan asettuminen. Nukkumaan menemiseen liittyy valtavasti tunteita kuten väsymystä, turhautumista ja kiukkua. Niitä ei tässä kuvassa kuitenkaan näy, vaan Aino on nukahtanut äidin kainaloon tyytyväisen näköisenä. Tässä tekstissä voi tarkastella merkityspotentiaalia liitettynä tilannekontekstiin. Voidaan pohtia, miksi on käytetty sanaa kelju ja jätetty käyttämättä sanaa tyhmä tai sanoja huono äiti. Tällä sanavalinnalla osallistujaroolien muuttuja eli suhde korostuu. Äiti on vanhempi eikä halua käyttää lapsen kuullen itsestään kovin negatiivisesti latautuneita adjektiiveja.

Äiti kuitenkin potee huonoa omaatuntoa ja on surullinen siitä, että on hermostunut. Katumisen tunnetta kuvastaa äidin sanat: *“Olenpas minä ollut kelju tänään”*. Yksi tärkeimmistä tunnetaitojen portaista on osata analysoida ja kielellistää kokemansa tunteet, syyt ja seuraukset. Niiden sanojen sisällä on kontekstuaalinen merkitys, jossa teoksessa esiintyvä vanhempi myöntää toimineensa väärin. Eli tiedostaa, että joku toinen toimintatapa tai kielellinen ilmaisu olisi ollut jo koettuun tilanteeseen kannattavampi. Tämä tunteiden kielellistäminen ja arvioiminen tilannekontekstiin sopivalla tavalla on tärkeä taito oppia jo varhain lapsena, jotta sen jälkeiset vaikeammat sosiaaliset taidot kuten toisen auttaminen tai taito hävitä voivat kehittyä. (Kaupila, 2005: 127-128.)

Surun vastakohta on ilo, siksi myös äiti päättää tuottaa seuraavana päivänä erilaisten yllätysten ja toiminnan muodossa lapsilleen iloa. Eli hän on päässyt tunnetaidoissa melkein ylimmälle portaalle, tiedostaa tunteen vaikutuksen ja sen, että se tunne ei pysty enää ohjaamaan. Äidin ajatukset jäävät kuitenkin miettimisen tasolle, sitä kuvastaa lauseen lopussa esiintyvät kolme

pistettä. Se antaa vanhemmalle inhimillisyyttä, että ajatus on tärkein. Kun ajattelee toimineensa huonosti ja haluaa parantaa omaa toimintaa, se jo riittää.

4 TULOKSET

4.1 Tunnetaitojen tukeminen

Aineiston analyysin pohjalta käy selvästi ilmi, että multimodaalisissa teksteissä esiintyy tunteiden kautta tunnetaitoja. Huomataan, että itse kieli kuvakirjan tekstissä on lapsen maailmasta ja se tuo esille ympäristön kokemista tunteiden kautta. Myös voidaan havainnoida, että systeemifunktionaalisen kielitieteen mukaisesti kuva ja kirjoitettu teksti luo yhtenäisiä tekstejä ja diskursseja. Diskurssilla tarkoitetaan kielenkäyttöä ja siihen liittyvää tilannetta (Pietikäinen & Mäntynen, 2019: 27-30). Näitä diskursseja, joista SF-teoriassa käytetään käsitettä tilannekonteksti, tutkittaessa havaitaan kielellisiä vuorovaikutustilanteita, niissä ilmaantuvia tunteita ja reaktioita eli tunnetaitoja. Havaintojen perusteella voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, että niitä esiintyy lasten kuvakirjallisuudessa kielen kautta hyvinkin selkeästi.

Itse tunnetaidot eivät aukea lapselle pelkästään kirjan avulla. Kirja tukee niiden taitojen kehittymistä aluksi erityisesti lukutilanteissa. Kirja myös antaa vanhemmalle eväitä keskustella lapsen kanssa tunteista ja niiden käyttämisestä sekä analysoimisesta. Tunnetaitoihin esimerkiksi kuuluu se, että osaa kertoa mitä kirjan päähenkilö Aino tuntee missäkin tilanteessa tai miltä hänen kasvonsa näyttävät tai mitä tunteita herää missäkin kuvatussa tilanteessa. Samais-tuttavuus parantaa näiden taitojen tukemista, kehittämistä sekä kehittymistä. Systeemifunktionaalisen kielitieteen mukaan kielen keskeisin tehtävä on rakentaa merkityksiä. Näissä kuvakirjoissa kieli luo niitä merkityksiä esimerkiksi laulun sanoilla, kuvailulla ja lapsen tasoisella sanastolla. Tämän keskeisimmän tehtävän multimodaalisuus nousee esille tunnetaitojen näkökulmasta esimerkiksi kuvassa 3 ja erityisesti lauseessa ”Nytytti nauraa”. Pelkästään edellä mainittu yksittäinen lause ei riitä kuvaamaan koko kielenkäytön tilannetta. Siispä kuvitus ja värit auttavat kieltä näissä merkityksissä. Kokonaisuutta eli multimodaalista tekstiä tarkastellessa havaitaan, että tunnetaitoja tuetaan sanastolla, yksittäisillä sanoilla, niiden korostamisella, mielikuvilla ja kirjan persoonilla.

Kirjailijan kyky tuoda esille mieleenpainuvasti ja joissain tilanteissa jopa kärjistäen kuvakirjan lapsen reaktiot eri tilanteissa helpottavat ja tukevat tunnetaitoja. Teksti myös kuvaa tunteiden kehittymistä alkupisteestä loppupisteeseen eli koko tunnetaitojen hierarkian. Se on multimodaalisen kokonaisuuden tarkoitus; herättää kiinnostus, antaa lisätietoa ja mahdollisesti lopettaa toiminta.

4.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tehdessä on aina syytä tarkastella sen reliabiliteettia ja eettisyyttä. Analysoidessa vaikuttaa taustakirjallisuudesta ja teoriasta valitut käsitteet sekä niiden yhteensopivuus aineiston kanssa. Kuvakirjan analyysissä vaikuttaa analyysoijan rooli, mielikuvat ja ennakkokäsitykset aineistosta. Ne heijastuvat tuloksiin tulkintojen kautta, sillä omat kokemukset ovat aina yhteydessä aineistoon. Tässä tutkielmassa minun henkilökohtaiset kokemukseni ja lapsuusmuistot ovat vahvasti tunteiden kautta mukana analyysissä. Huomaan selvästi aineistosta juuri niitä asioita, joita itse olen kokenut. Siksi käytin analyysiin monta eri kertaa, jotta varmasti löydän multimodaalisista teksteistä kaiken oleellisen ja merkityksellisen. Mutta oikeastaan aineistoa ei voi tutkia ilman ennestään syntyneitä mielikuvia. Tutkija on aina osa tutkimuksen rakentamista ja toteuttamista. Silti on kuitenkin tärkeää pyrkiä analysoimaan aineistoa lähdekirjallisuuden avulla mahdollisimman monipuolisesti, jotta havainnot pysyisivät stabiilina ajasta riippumatta. Perusteltu tulkinta on aina ymmärrettävissä.

Tutkijan roolin lisäksi tuloksiin vaikuttaa myös aineiston tekijä eli tässä tapauksessa kirjailija, jonka tarkoitus on kertoa tekstien välityksellä tiettyä kertomusta. Aineistoni kirjoissa teemat ovat kuitenkin hyvin ajattomia, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä niiden osalta. Ihmisen tunteet ja niiden rakentuminen ei ole muuttunut vuosien aikana radikaalisti, vaikkakin niistä tiedetään enemmän. Siitä kertoo se, että jo vuonna 1971 Claude Steinerin toimesta on otettu käyttöön käsite tunteiden lukutaidolle (Lahti & Äijälä, 2017:16). Aino-kirjasarjan kirjat ovat julkaistu 1980-2005 vuosien aikana, mutta ne ovat yhä edelleen suosittua lastenkirjallisuutta (Tammi). Se puoltaa tutkimuksen ajantasaisuutta ja luotettavuutta. Ei voi kuitenkaan ajatella, että jokaisessa kuvakirjassa teemasta riippumatta näkyisi tunnetaidot kielellisesti samalla tavalla, koska käsikirjoitukset rakentuvat erilaisten aiheiden ympärille. Eettisesti toteutettu tutkimus edellyttää tieteellistä tietoa ja sen hyödyntämistä. Lähteet, joita tässä tutkielmassa on käytetty ovat relevanteja eli ajantasaisia ja tieteellisiä. Myös aineistoa on analysoitu ja käsitelty kunnioittavasti.

5 POHDINTA

Sain odotettuja tuloksia tutkimuskysymyksiin. Kirjallisuudessa selkeästi tuetaan lapsen kehitystä, ja tässä esimerkkiaineistossa tunnetaitoja. Siksi kirjallisuus on merkityksellinen asia jokaisen lapsen elämässä. Kuten johdannossa jo mainitsin siitä, että yhteiskuntamme tarvitsee konkreettista tietoa miksi kirjallisuutta kannattaa lukea lapselle tai lapsena. Mielestäni vastasin tähän tarpeeseen. Kirjallisuuden avulla esiin nouseva sanoma, aihe tai teema ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan se vaatii aina tulkitsemisen ja vuorovaikutuksen lukijan ja kuulijan välillä. Siitä olisi mielenkiintoista saada lisää tutkittua tietoa. Esimerkiksi tunteiden selittäminen lapselle, joka ei voi niitä mistään ymmärtää, on ensiarvoisen tärkeää. Nämä selittämiset ja selitykset toteutuvat niissä lapsuuden lukuhetkissä. Onneksi lastenkirjallisuus on apuvälineenä aikuiselle, sillä kuvitukset ja selkeä kirjoitusasu auttavat sisällön avaamisessa.

Tunnetaidot ovat yhteiskunnassamme erityisen näkyvässä asemassa. Koulussa ja ihan tavallisessa arkielämässä niitä tarvitaan kaikkialla. Ne ei yllä pelkästään tunteiden kokijaan vaan vaikuttaa myös ympärillä oleviin ihmisiin joskus hyvin voimakkaastikin. Tunnetaitoja tarvitsee myös esimerkiksi median käytössä. Tätä taitoa on helppo alkaa kehittämään jo lapsena kuvakirjallisuuden avustuksella. Ympäröivän todellisuuden ja mielikuvituksen avulla tapahtuvien asioiden jäsentely auttaa tunnetaitojen kehittymisessä ja niiden käyttämisessä. Tämä taas tukee valtavasti lapsen kasvua ja kehitystä, etenkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi keinot empatiaan ja toisen ihmisen huomioimiseen lähtee vuorovaikutuksesta ja ohjaamisesta, siksi on tärkeä kirjan avulla pohtia näitä tunteita, niiden vaikutusta, esiintymistä ja analysoimista.

Kirjoittaessani tätä tutkielmaa, oikeastaan koko prosessin aikana aina seminaarista viimeiseen palautuspäivään asti, olen miettinyt kuinka näiden tulosten avulla voisi jatkaa tutkimustyötä. Nimittäin minkään tutkimuksen tarkoitus ei ole aukottomasti vastata tiettyihin kysymyksiin, koska se on mahdotonta. Ja mikä parasta, aina voi tutkia jokaisesta aiheesta jotakin uutta. Toivon, että tämä tutkielma auttaa jotain toista ideoinnissa tai itse tutkimusprosessissa. Minulle itselleni, tämän tutkielmaprosessin aikana, selkeästi esiin noussut kiinnostava tutkimusaihe on esimerkiksi vanhemman ja lapsen lukuhetket ja siihen liittyvä vuorovaikutus vaikkapa keskusteluanalyysiä hyödyntäen. Tämän tutkimuksen tuloksista nousi selkeästi esille, että ilman kyseistä vuorovaikutusta ei alle kouluikäinen lapsi voi tunnetaitoja oppia, ei oikeastaan kukaan muukaan. Mietin myös, miten kuvakirjoja tai yleensäkin kirjallisuutta voisi käyttää apuna esimerkiksi inklusiivisessa luokahuoneessa tai muuten erityisopetuksessa. Toisaalta olisi mielenkiintoista tehdä haastattelututkimusta siitä, millaisena vanhemmat kokevat kirjojen

lukemisen lapsille, ja luoko yhteiskunta paineita kotona tapahtuvalle kirjallisuuskasvatukselle. Toisaalta voisi myös tutkia sitä millaisia kielellisiä yhtäläisyyksiä on klassikoiksi nousseilla lasten kirjoilla.

LÄHTEET

- Arvonen, Jaana 2002: *Toiminta lukemisen tukena. Näkömöntistartegia toisluokkalaisten kirjallisuuden opetuksessa*. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C, osa 182.
- Baldry, Anthony & Thibault, Paul J. 2006: *Multimodal Transcription and Text Analysis: A Multimedia Toolkit and Coursebook*. Equinox, Sheffield.
- Duodecim, 22.4.2020: *Tunnetaidot lisäävät elämänlaatua ja terveyttä*. – <https://www.duodecim.fi/2016/08/16/tunnetaidot-lisaavat-elamanlaatua-ja-terveytta/>
- Goleman, Daniel 1997: *Tunneäily. Lahjakkuuden koko kuva*. Suomentaja Kankaanpää, J. Helsinki: Otava.
- Havaste, Paula 2003: *Lastenkirjojen kritiikki ja tutkimus*. – Huhtala, Liisi, Grönn, Karl, Loivamaa, Ismo, Laukka, Maria (toim.), *Pieni suuri maailma - suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia* s. 143-147. Hämeenlinna: Tammi.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2015: *Lue Lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Keuruu: Atena.
- Heimonen, Emilia 2011: *Se mikä pistää – Kuvakirjalukuhetken ja kuvakirjan merkitys lapselle*. Pro gradu -tutkielma. Kuvataidekasvatus. Lapin yliopisto.
- Jalo, Satu, 2020: *Saako teidänkin perheessä vain aikuinen raivota? – lapsen tunteita ei pidä tukahduttaa*. Keski-Uusimaa 8.4.2020. – <https://www.keski-uusimaa.fi/paikalliset/1457994>, 22.4.2020.
- Karaman, Aylin 2012: *The analysis of visual storytelling on children's books*. Sabanci University.
- Kauppila, Reijo 2005: *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppinen, Eeva 2006: *Kuva voi tipahtaa paperille*. – Kaleva 20.2.2006. – <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kuva-voi-tipahtaa-paperille/67129/> 12.4.2020.
- Kirvesoja, Ulla-Mari 2013: *Luokanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia tunnekasvatuksesta koulussa ja osana opetussuunnitelmaa*. Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kokkonen, Marja 2010: *Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koppinen, Marja-Leena, Lyytinen, Paula & Rasku-Puttonen, Helena 1989: *Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo 2001: *Multimodal Discourse. The modes and media of contemporary communication*. Lontoo: Arnold Publishers.
- Kujala, Johanna 2008: Pro gradu -tutkielma: ”Sitä ei irrota suoepä ei lipeä – lapsena koettu vanhemman itsemurha”. Teologia.fi – <https://teologia.fi/2008/01/qsiti-irrota-suopa-ei-lipee-lapsena-koettu-vanhemman-itsekurha-2/>. 13.5.2020.
- Lahti, Saara & Äijälä, Mari 2017: *Riemunkiljahduksia ja pettymyksen purkauksia - Lasten tunnevuorovaikutus alkuopetuksessa*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Lindgren, Pauliina 2014: *”Normaali, hidas, poikkeava vai erityinen? - Lapsi kielen kehityksen matkassa”*. Pro gradu -tutkielma. Kieli-, käännös-, ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Luukka, Minna-Riitta 2002: *M.A.K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede*. – Dufva, Hannele & Lähteenmäki, Mika (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita - Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* s.89-124. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Mattila, Mattias 2020: *Tutkija yllättyi, kun ihmiset kertoivat pyytämättä tavasta haistella kirjoja - tuoksu on painetun kirjan merkittäviä ominaisuuksia*. – Yle uutiset 14.2.2020. – <https://yle.fi/uutiset/3-11205421> 12.4.2020
- Mayer, John D., Salovey, Peter & Caruso, David Allen 2008: *Emotional Intelligence. New Ability or Eclectic Traits?* American Psychologist 63 (6), 503–517.
- Mäntylä Katja, Toomar Jaana & Reukauf Marianne 2013: *Graka kaulassa; Gradun ja kandin tekijän selviytymisopas*. Finn Lectura.
- Niva, Laura-Sisko 2017: *Minä-viitteisyys suomalaisissa muoti- ja lifestyleblogeissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos. Oulun yliopisto.
- Opetushallitus, 2018: *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. – https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf 12.4.2020.
- Opetushallitus, 17.4.2020: *Tunteesta tunteeseen - ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*. – <https://www.oph.fi/fi/opimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne, 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Rantahäli, Sanna 2016: *Lapsi eroperheessä kuvakirjojen sivuilla*. Kandidaatintutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.
- Riiheläinen, Nelli 2018: *Isähaamot suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla*. Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Turun yliopisto, Rauman kampus.
- Saarinen, Mikael & Kokkonen, Marja 2012: *Tunne mies, tunne nainen: Ymmärrä tunne-elämän erilaisuutta*. Helsinki: Kirjapaja.

- Salo, Anni 2017: Lapsen tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma. Varhaiskasvatuksen koulutus. Oulun yliopisto.
- Sarmavuori, Katri 2011: *Opi ja ohjaa lukemista*. Vantaa: Avain.
- Shore, Susanna 2012a: *Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalissa teoriassa*. – Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s.131-157. Helsinki: Gaudeamus.
- Shore, Susanna 2012b: *Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa*. – Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s.158-185. Helsinki: Gaudeamus.
- Stöckl, Hartmut 2004: *In between modes. Language and image in printed media*. Teoksessa: Ventola, Charles & Kaltenbacher 2004a, 9–30.
- Suomen mielenterveys Ry 22.4.2020: *Tunnetaitojen perusteet*. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>
- Tammi, 16.4.2020: *Kristiina Louhi*. – <https://www.tammi.fi/kirjailija/kristiina-louhi>
- Tieteen termipankki, 12.4.2020: *Kielitiede: Multimodaalisuus*. – <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:multimodaalisuus>
- Tuomainen, Henna & Vierikko, Sari 2000: *TOIVO, SIIVETÖN - Kuvakirja lasten kommunikaation ja kielen kehityksen tukemisen muotona*. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.
- Vuorela, Kirsti 2018: *Uudet vauvaperheet saavat neuvolasta kirjalahjan ensi vuonna – “Vanhemmat eivät aina tahdo muistaa, miten tärkeää ääneen lukeminen on”*. – Länsi-Savo 17.9.2018. – <https://lansi-savo.fi/uutiset/kulttuuri-ja-viihde/81c75da1-151b-4f94-aee9-7bb7aede9515> 10.4.2020.
- Vuorela, Ulla 2013: *Lapsilukija vallan maailmassa*. – Rastas, Anna (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa* s. 278-294. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Weeks, Elaine 2013: *The power of pictures: The role of picturebooks in the development of young learners*. University of Florida. – <https://ufdc.ufl.edu/IR00003637/00001> – 23.4.2020.

Aineistolähteet

- Louhi, Kristiina, 1984. Ainin kanssa. Helsinki:Tammi.
- Louhi, Kristiina 1985. Aino ja Pakkasen poika. Helsinki:Tammi.
- Louhi, Kristiina, 1986. Ainin äiti on vihainen. Helsinki:Tammi.
- Louhi, Kristiina, 1987. Aino ja tuhat luistimet. Helsinki:Tammi.